

Досягнення та проблеми впровадження інклюзивної освіти в навчальних закладах Рівненщини: управлінський аспект

Григорій ТАРГОНСЬКИЙ,

*начальник управління освіти і науки
Рівненської обласної державної адміністрації*

Шановні учасники парламентських слухань!

Кожна людина, незалежно від стану здоров'я, особливостей фізичного та інтелектуального розвитку, має право на одержання якісної освіти.

Розкриття потенційних можливостей дітей із особливостями психофізичного розвитку залежить не так від форм навчання (інтернатна чи інклюзивна), хоча вони й визначають різний ступінь соціальної адаптованості, як від гнучкості системи спеціальної освіти, рівня та діапазону наданих послуг, що задовольняють їхні потреби (раннє виявлення порушень, єдність діагностики і корекції розвитку, наступність дошкільного, шкільного і професійного змісту освіти).

Система освіти Рівненської області забезпечує охоплення дітей із порушеннями (вадами) психофізичного розвитку різними формами навчання відповідно стану їхнього здоров'я, можливостей і здібностей. Освіту в спеціально організованих умовах здобувають 2479 дітей, із них:

- потребують корекції фізичного або інтелектуального розвитку в спеціальних інтернатних закладах – 1464 дитини (59%);
- за індивідуальною формою навчання – 732 (30%);
- у спеціальних класах – 208 (8 %);
- за інклюзивною формою навчання – 75 (3%).

Для України інклюзивна освіта – педагогічна інновація, що перебуває на етапі впровадження, а тому постає немало проблем. Це і професійна не підготовленість учителів масової школи до роботи з дітьми із особливими освітніми потребами порівняно з педагогами спеціальних шкіл, і архітектурна недоступність шкіл, недосконалість нормативно-правової бази та необхідність додаткового фінансування інклюзивних закладів освіти. А ще перевантаженість навчальних програм, які досить важко адаптувати до потреб дитини з вадами розвитку, відсутність спеціальних підручників, негативне ставлення батьків інших дітей.

Попри те, що в Україні розвивається інклюзивна освіта, наявний контингент дітей, які потребують комплексного підходу в корекції розвитку від корекційних педагогів, психологів, логопедів, дефектологів. У багатьох випадках діагнози дітей ускладнені

фізичними ураженнями, що потребують корекції порушень розвитку не лише шляхом психолого-педагогічного впливу, а й лікувальних (медикаментозної терапії, масажу, лікувальної фізкультури, фізіотерапії, психотерапії тощо) методик із максимальним використанням засобів індивідуальної корекції, що забезпечують спеціальні навчальні заклади.

Упродовж останніх років у спеціальних інтернатних закладах забезпечуються оптимальні умови для утримання та виховання дітей, які потребують особливої уваги держави. Навчально-виховний процес організовано у комплексному поєднанні з корекційно-розвивальною роботою відповідно до особливостей психофізичного розвитку дітей, створено умови для допрофесійної, професійної підготовки дітей з інвалідністю, напрацьовано відповідну матеріально-технічну та навчально-методичну базу. Всі спеціальні заклади укомплектовано педагогічними кадрами, медичним та обслуговуючим персоналом, діють соціально-психологічні служби.

Інклюзивне навчання в цілому не є альтернативою спеціальній освіті, спеціальна та інклюзивна освіта мають функціонувати паралельно.

Школи з інклюзивним навчанням, використовуючи напрацьовані методики роботи з дітьми тієї чи іншої нозології, повинні залучати до консультування спеціалістів із багаторічним досвідом роботи з такою категорією дітей. Залучення до навчального процесу педагогів зі спеціальних шкіл дасть можливість використовувати відповідний досвід та знання, однак така практика більш реальна у великих містах, де географічно однаково розміщено спеціальні інтернатні заклади та школи з інклюзивною формою навчання. На сьогодні актуальною є проблема сільських шкіл, які за відсутності відповідного кадрового та матеріального забезпечення не мають можливості відкрити класи з інклюзивною формою навчання, а також співпрацювати зі спеціальними інтернатними закладами (географічно віддаленими).

Зважаючи на вимоги сьогодення щодо інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в суспільство, проводиться робота з оптимізації мережі спеціальних інтернатних закладів. Реорганізовано два спеціальні інтернати у навчально-реабілітаційні

центри, що забезпечує можливість надання комплексної допомоги дітям з різними нозологіями.

Водночас залишаються невирішеними такі проблеми:

1. Порядком організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 15.08.2011 №872, передбачено, що особистісно орієнтоване спрямування навчально-виховного процесу забезпечує асистент учителя.

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 18.07.2012 №635, посаду «асистент вчителя загальноосвітнього навчального закладу з інклюзивним та інтегрованим навчанням» внесено до Переліку посад педагогічних та науково-педагогічних працівників. Наказом Міністерства освіти і науки України від 01.06.2013 №665 затверджено кваліфікаційну характеристику, посаду віднесено до фахівців у галузі освіти (код класифікатора професій – 3330). Відповідно до типових штатних нормативів загальноосвітніх навчальних закладів, затверджених Наказом Міністерства освіти і науки України від 06.12.2010 №1205 та зареєстрованих у Міністерстві юстиції України 22.12.2010 №1308/18603, передбачено, що в школах, де запроваджується інклюзивне навчання, може вводитися посада вихователя (асистента вчителя) для роботи з учнями, які мають вади розумового або фізичного розвитку, з розрахунку 0,5 ставки на клас, в якому навчаються такі діти. Практично ввести посаду асистента вчителя до штатного розпису неможливо, оскільки не визначено умови та розміри оплати праці за посадою асистента вчителя загальноосвітнього навчального закладу з інклюзивним та інтегрованим навчанням. Враховуючи це, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України (Лист від 28.09.2012 №1/9-694) рекомендувало в загальноосвітніх навчальних закладах з інклюзивним навчанням вводити посаду вихователя, а не асистента вчителя, що суперечить вимогам Порядку організації інклюзивного навчання. Для врегулювання цього питання необхідно визначити умови та розміри оплати праці асистента вчителя, для чого внести зміни до Постанови Кабінету Міністрів України від 30.08.2002 №1298 «Про оплату праці працівників на основі Єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери» та відповідного галузевого наказу.

2. Передбачені 0,5 ставки вихователя (асистента вчителя) є недостатніми на клас для роботи з дітьми із особливими освітніми потребами навіть у початковій школі, не говорячи про середню та старшу. Таке навантаження на п'ять днів складає три години, що унеможливує соціально-педагогічний супровід дітей на всіх уроках (тижневе навантаження – від 20 до 32 годин).

3. Відповідно до Положення про групу продовженого дня загальноосвітнього навчального закладу, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів

України від 05.10.2009 №1121, не вказано про комплектування груп дітьми з особливими освітніми потребами, не передбачено в групі продовженого дня (до якої входять і діти з особливими освітніми потребами) асистента вихователя. У ній працює один вихователь, що перешкоджає ефективній роботі одночасно із здоровими дітьми та з дитиною із особливими потребами.

4. У Типових навчальних планах для спеціальних шкіл-інтернатів корекційна складова не входить в гранично допустиме навантаження, а відповідно до Постанови Кабінету Міністрів від 15.08.2012 №872 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах», п.12, – входить у гранично допустиме навантаження, що унеможливує виконання програм та належної корекції.

5. Учням, які здобувають освіту за індивідуальною формою навчання в спеціальних та інклюзивних класах загальноосвітніх навчальних закладів, видається документ встановленого зразка для загальноосвітнього навчального закладу, свідоцтво окремого зразка отримують лише випускники, які навчалися у спеціальних школах або школах-інтернатах для дітей з розумовою відсталістю (Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 02.04.2012 №1/9-245).

6. Тривалість робочого тижня психолога на одну ставку складає 40 годин (Лист МОН України від 27.11.2000 №109): із них 20 годин передбачено для роботи безпосередньо в навчальному закладі з дітьми, педагогами, батьками. Враховуючи, що в закладі є діти, які навчаються за інклюзивною формою навчання, практичний психолог повинен щодня займатися індивідуальною роботою з цими дітьми, що перешкоджає ефективній роботі з іншими учасниками навчально-виховного процесу.

7. Зміст діяльності асистента вчителя регламентується відповідними документами, однак відсутній чіткий перелік документації, яку він має вести (Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України «Про організацію інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» від 18.05.2012 №1/9-384).

8. Незадовільним є забезпечення спеціальних шкіл-інтернатів підручниками і практично відсутність таких підручників у масовій школі. Також не розроблено програм з деяких предметів для дітей із особливими освітніми потребами.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що у впровадженні інклюзивної освіти маємо ще багато проблем. Станом на сьогодні вагомим позитивним моментом є соціалізація дітей.